

A ironia em tradução: "As mentiras que os homens contam" de Luís Fernando Veríssimo

---

Kramar, Anamarija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:521277>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za romanistiku
Katedra za portugalski jezik i književnost

Anamarija Kramar

A ironia em tradução: "As mentiras que os homens
contam" de Luís Fernando Veríssimo

Ironija u prijevodu: zbirka kronika "As mentiras
que os homens contam" Luísa Fernanda Veríssima

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Nina Lanović

Zagreb, rujan 2019

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Índice

1. Introdução	3
2. Tradução	4
3. Vida e obra de Luís Fernando Veríssimo	29
4. A Crónica	30
5. A Ironia	31
5. 1. Análise da ironia em <i>As mentiras que os homens contam</i>	32
5. 1. 2. Ironia situacional	35
5. 1. 3. Ironia evidente	37
5. 1. 4. Ironia escondida.....	41
5. 1. 5. Ironia estável	41
5. 2. Tradução da ironia em <i>As mentiras que os homens contam</i>	42
5. 2. 1. A ironia do TF transforma-se, através da tradução literal, na ironia do TA	43
5. 2. 2. A ironia do TF é aprimorada com alguma palavra/expressão no TA.....	44
5. 2. 3. A alusão irónica do TF torna-se mais restrito e explícito no TA	45
5. 2. 4. A ironia do TF transforma-se, com “efeito equivalente”, na ironia do TA	45
5. 2. 5. A ironia do TF é substituída por um “sinónimo” no TA e não tem duas interpretações possíveis	46
6. Conclusão.....	47
Bibliografia	48
Resumo	50
Sažetak.....	51

1. Introdução

O humor e a ironia fazem parte da vida quotidiana da cada pessoa. As frases irónicas podem ser ouvidas na televisão, no rádio, na conversa diária. Quando as pessoas falam com os amigos podem usar frases irónicas para brincar. Porém, a ironia pode usar-se num tom negativo, quando as pessoas falam com alguém quem não gostam. Às vezes essa ironia também se pode tornar no sarcasmo. A ironia pode encontrar-se nas obras literárias nas quais existe um mundo novo o que as pessoas podem interpretar de qualquer maneira. A ironia é parte desse mundo novo, e para entender as histórias, é preciso entender a ironia. Os escritores dessas histórias podem ser de países diferentes, e por isso as histórias podem ser escritas em línguas diferentes. Portanto é necessário traduzir as obras para línguas variadas para que todas as pessoas as possam entender. A tradução não é o processo fácil. Há muitos fatores às quais o tradutor deve prestar atenção para criar uma boa tradução e para transformar o original num texto compreensível para o leitor. Portanto, o objetivo do meu trabalho é demonstrar a minha tradução dalgumas crónicas da coletânea *As mentiras que os homens contam* de Luís Fernando Veríssimo para croata. Além disso, o outro objetivo é a análise da ironia nessas crónicas e também a análise da tradução da ironia nessas crónicas, e assim demonstrar quais tipos da ironia existem e quais estratégias são usadas para traduzir a ironia nessas crónicas.

Este trabalho tem cinco partes grandes. A primeira parte é a tradução de certas crónicas da coletânea das crónicas *As mentiras que os homens contam* de Luís Fernando Veríssimo. As crónicas traduzidas são: *Grande Edgar*, *O Falcão*, *A aliança*, *Clic*, *A mentira*, *O sítio do Ferreirinha*, *Brincadeira* e *Lar desfeito*. A segunda parte é um resumo breve da vida e obra de Luís Fernando Veríssimo. A terceira parte é sobre a crónica como género textual e a crónica no Brasil e outros países, mas também contém algumas informações sobre *As mentiras que os homens contam*, e a quinta parte tem três divisões. A primeira divisão é a teoria da ironia: a definição e uma história breve da origem. A segunda parte é sobre a ironia em obras literárias, os quais tipos da ironia existem e a análise dos tipos da ironia nas crónicas escolhidas. E a última parte é a análise da tradução da ironia nessas crónicas.

2. Tradução

Veličanstveni Edgar

Mora da ti se to već dogodilo.

- Ne sjećaš me se?

Ne sjećaš ga se. Mahnito tražiš i ni na jednoj kartici sačuvanoj u sjećanju ne pronalaziš njegovo lice ni odgovarajuće ime. I nemaš vremena za traženje u zastarjeloj arhivi. On je tamo, ispred tebe, smiješi se i svjetlucavim očima predviđa tvoj odgovor. Sjećaš se ili ne? U tom trenutku imaš izbor. Postoje tri načina koje možeš slijediti.

Kratki, dugi i iskreni.

- Ne.

Ne sjećaš ga se i nemaš razloga to skrivati. Kratko „Ne“ može čak natuknuti prigovor na pitanje. Dragi moj, tako nezgodno pitanje ne postavlja se nikome. A još manje obrazovanim ljudima. Trebao bi se sramiti. Ne sjećam te se, a čak i da se sjećam ne bih ti rekao. Zbogom. Drugi način, manje iskren, ali jednako razuman je pretvaranje.

- Nemoj mi reći. Ti si ovaj... ovaj..

„Nemoj mi reći“, u ovom slučaju želiš reći „Reci mi, reci mi“. Računaš na njegovu samilost i znaš da će se prije ili kasnije predstaviti kako bi okončao tvoju agoniju. Ili možeš reći nešto tipa:

- Oprosti, možda je starost, ali ...

To je također poziv na samilost. Znači „Nemoj mučiti zaboravljivog jadnika, odmah reci tko si!“. Simpatično je reći da nemaš ni najmanju ideju tko je on, ali da to nema veze s njegovom neznačajnošću već s manjkavosti tvojih neurona.

I postoji treći način. Najmanje racionalan i preporučljiv. Donositelj tragedije i propasti. I kojeg ćeš, po prirodi, izabrati.

- Naravno da te se sjećam!

Ne želiš ga povrijediti, to je to! Postoje statistički podaci koji govore kako je želja da ne povrijedimo druge izvor većine društvenih katastrofa, ali ti ne želiš da on misli da je bio u tvom životu, a da nije ostavio i najmanji trag. I, upravo to, nakon što si izrekao tu rečenicu, ne možeš je više povući natrag. Skočio si u ponor. Sve je u Božjim rukama. Još ćeš se dokrajčiti:

- Koliko je vremena prošlo!

Sada sve ovisi o njegovoj reakciji. Ako je bezobraznik, izazivat će te.

- Dakle, reci mi tko sam.

U tom slučaju nemaš drugog izlaza doli glumljenja infarkta i čekanja, lažno se onesvijestiti

kako bi te hitna došla spasiti. Ali može biti i milosrdan i samo reći:

- Da, naravno.

Ili:

- Stvarno je već puno prošlo.

Dobio si vremena da pomnije pretražiš sjećanje. Moj Bože, tko je taj lik? Dok oslobađaš kutije sa starim karticama nasred prašine i paučine u dubini mozga, zadrži distancu neutralnim rečenicama poput tipičnih pitanja.

- I kako si?

- Dobro, dobro.

- Čini se laž.

- Vraga.

(Kolega iz škole. Iz vojske. Možda je rođak? Moj Bože, tko je taj lik?)

On govori:

- Mislio sam da me se nećeš sjetiti...

- Pa kako ne bih?!

- Zbog toga jer se ponekad razočaramo u ljude.

- I ja da zaboravim tebe? Baš tebe?

- Ljudi se mijenjaju. Šta ja znam.

- Kakva pomisao! (Ma to je Ademar! Ne, Ademar je već preminuo. Bio si na njegovom sprovodu. To je... to je ... kako se ono zvao? Ima umjetnu nogu. Rezende! Ali kako znati ima li on umjetnu nogu? Možeš ga šutnuti, onako prijateljski. A što ako šutneš zdravu nogu? Šutni obje. „Baš lijepo što smo se sreli!“ i paf, šutni jednu nogu. „Kakva nostalgija!“ i paf, šutni drugu. Tko je taj lik?)

- Nevjerojatno je kako ljudi izgube kontakt.

- Baš je.

Jedan pokušaj. To je riskantan udarac, ali ovaj trenutak iziskuje hrabrost.

- Jesi li se vidio s kim iz starog razreda?

- Samo s Pontesom.

- Stari Pontes!

(Pontes. Poznaješ li kojeg Pontesa? Ako ništa drugo, sad bar imaš ime kojim možeš baratati.

Druga kartica koju treba pronaći u mozgu. Pontes, Pontes...)

- Sjećaš se Croarêa?

- Naravno!

- Njega ponekad sretnem u streljani.

- Stari Croarê!

(Croarê. Streljana. Ne poznaješ nikakvog Croarêa niti si ikad bio u streljani. Uzaludno je. Tragovi nisu od pomoći. Odlučio si zaboraviti sav oprez i zadati odlučan udarac. Očajnički udarac. Posljednji, prije nego što pokušaš s infarktom.)

- Rezende...

- Tko?

Nije on. Barem je to sada jasno.

- Nije postojao neki Rezende u razredu?

- Ne sjećam se.

- Mora da sam pobrkao. Tišina. Osjećaš da će te uskoro razotkriti.

On govori:

- Jesi li znao da se Ritinha udala?

- Ne!

- Udala se.

- Za koga?

- Mislim da ga nisi upoznao. Bituca.

Napustio si svu svoju bojažljivost. Kvrugu s oprezom. Kad je već sramota neizbježna, a on totalno naporan. Prihvataš završnu euforiju. Mahnitost ponora. Kako ne poznaješ Bitucu?

- Naravno da sam ga poznavao. Stari Bituca...

- Dakle, vjenčali su se.

To je tvoja šansa. To je izlaz. Prijeđi u napad.

- I niste ništa javili?!

- Dobro...

- Nije. Stani malo. Sve te stvari su se dogodile, Ritinha i Bituca su se vjenčali, Croarê odlazi u streljanu, i nitko mi nije ništa javio?!

- Ljudi su izgubili kontakt i ...

- Ali moje ime je na listi, dragi moj. Samo je trebalo nazvati. Poslati pozivnicu.

- Je...

- I sad misliš da te nisam prepoznao. A vi ste zaboravili na mene!

- Oprosti, Edgar. To je ...

- Ne opraštam, ne. U pravu si. Ljudi se mijenjaju... (Edgar. Nazvao te Edgar. Ti se ne zoveš Edgar. Zamijenio te s nekim. On također nema blage veze tko si ti. Najbolje je sad odmah završiti s tim. Iskoristi sad kad se brani. Pogledaj na sat i odglumi „Već?!“.)

- Moram ići. Gle, bilo je lijepo što smo se vidjeli, u redu?

- Naravno, Edgar. I oprost, jel?
- Pa što je to? Moramo se vidjeti češće.
- Baš.
- Skupiti stari razred.
- Svakako.
- I gle, kad ćeš razgovarati s Ritinhom i Mutucom...
- Bitucom.
- I Bitucom, reci da im šaljem pusu. Ćao, jel?
- Ćao, Edgar!

Kad se udaljavao, ti si onda čuo, s zadovoljstvom, rekao je „Veliki Edgar“. Ali zaklinješ se da je ovo zadnji put da si to učinio. Sljedeći put ako te netko bude pitao „Sjećaš me se?“ nemoj ni reći ne. Pobjegni glavom bez obzira.

*Sokol*¹

Samo je jedna riječ opisivala Antôniaov život. Bila je to riječ koju je iskoristio kad je vidio duljinu reda za autobus.

- Sranje!

Imao je loš posao, loš brak, loše sve. I sada je trebao doći kući i reći ženi da nije postigao mjesečnu prodajnu kvotu i da ne mogu računati s premijom za plaćanje rate za novi hladnjak. I neka mu ne dosađuje.

Kad je na svojim leđima osjetio prislonjen vrh cijevi pištolja. I jednako grubi glas mu je rekao u uho:

- Uđi u auto.

Ušao je u auto. Muškarac koji mu je prislonio oružje na leđa ušao je nakon njega. Antônio je bio stisnut između njega i drugog muškarca. Činilo se da taj daje naredbe.

- Idemo, idemo – rekao je drugi muškarac.

Auto je pojurio. Bilo ih je četvero. Dvoje naprijed. Dobro odjevena četvorica. Kad je uspio progovoriti, Antônio je upitao:

- Što je ovo?

Tišina.

- Jel' otmica?

Nije mogla biti otmica. On je bio nitko i ništa. Nije imao novaca. Nije imao ništa. Jesu li željeli njegov novi hladnjak? Pljačka također nije bila. Nije ih zanimalo što je imao u džepovima (privjesak za ključeve, izbrojen novac za autobus, dio srećke, tablete protiv žgaravice). Činilo se da ih ništa nije zanimalo. Gledali su naprijed i nisu pričali.

- Niste li možda uhvatili krivog čovjeka?

Muškarac slijeva, koji se činio glavni, konačno je pogledao Antônia. Rekao je:

- Najbolje je za sve da ušutiš.

- Ali zašto ste me uhvatili?

Muškarac koji je sjedio na prednjem sjedalu pogledao je iza. Smijao se. Osmjeh nije bio prijateljski.

- Znaš zašto.

I odjednom su njih četvorica govorila. Svaki je rekao jednu rečenicu, kao da su vježbali.

- Promatramo te još od aerodroma u Ženevi.

- Margaret, koju si odveo u sobu, radi za Alcântaru. Ona nam je dala lokaciju za tvoj današnji

---

¹ U originalu nadimak za čovjeka: Falcão.

sastanak s Frankelom.

- Bila je to najskuplja noć tvog života, Sokole.
- Čekajte malo. Moje ime nije Sokol.
- Naravno da nije.
- Čak znamo koje ste vino Margaret i ti pili za večerom.
- Jel' pastrva bila dobra, Sokole?
- Moje ime nije Sokol!
- I Margaret, što misliš? U usporedbi s pastrvom?
- Mogu dokazati da nisam Sokol. Samo pogledajte moju osobnu.
- Poštuj nas, Sokole. Mi poštujemo tebe.
- Ali istina je! Uхватili ste krivog čovjeka! Pogledajte ovdje...

Antônio je počeo vaditi novčanik iz stražnjeg džepa, ali ga je muškarac njemu s desna zaustavio. Onaj s lijeva je govorio povrijeđenim tonom:

- Nemoj nas podcjenjivati tako, Sokole. Samo zato što si ti taj koji jesi, nije razlog da nas podcjenjuješ. Molim te.
- Ali pogledajte moj identitet!
- Ti imaš milijun identiteta. Alcântara nas je upozorio: nemojte dopustiti da vas prevesla. Sokol je lisica.

- Alcântara ti se jako divi, Sokole. Kaže da nisi tako dobar, ne bi te trebao ubiti.

Antônio se počeo grohotom smijati. Zapravo je bilo više mrmljanje. Praćeno dugom tišinom.

Zatim:

- Ubit ćete me?
- Znaš da hoćemo.

Nova tišina. Činilo se da je četvoricu muškaraca također odjednom obuzela ozbiljnost situacije. Onaj naprijed pogledao je Antônia i smiješio se, ovog puta bez prezira.

Zatim se okrenuo naprijed i odmahnuo glavom. Kao da su mu tek rekli što će se začas dogoditi. Ubit će Sokola. Proživljavaju posljednje trenutke života velikog Sokola. I Antônio je osjetio nešto što nikad prije nije osjetio. Neku vrstu nadmoćnog spokoja. Nikad u svojem životu nije sudjelovao u tako dostojanstvenoj stvari. Kad je progovorio, činilo se kao da mu glas pripada drugoj osobi.

- Zašto?
- Gospodine, znate zašto.
- Gdje?

Nekoliko sekundi oklijevanja. Zatim:

- Na mostu.

Vozač se sjetio:

- Gospodin Alcântara je naredio da Vas pitamo želite li ostaviti poruku za nekoga. Posljednja molba.

Počeli su mu se obraćati s „Vi“.

- Ne, ne.

Činilo se da muškarac s lijeva zna više o životu Sokola od ostalih.

- Neka poruka za groficu?

Antônio se tužno nasmijao.

- Samo joj recite da sam mislio na nju u posljednjim trenucima.

Onaj naprijed opet je mahnuo glavom. Kakvo traćenje, ubiti muškarca kao što je Sokol. Kad su došli do mosta nitko nije pokrenuo inicijativu izlaska iz auta. Nitko nije pričao. Činilo se da se ustručavaju. Antônio je bio taj koji je rekao:

- Dakle, hajmo završiti s tim.

- Želite li nešto drugo? Cigaru?

- Pokušavam prestati – šalio se Antônio.

Zatim se sjetio jedne reklame koju je vidio u časopisu i upitao:

- Niti jedan od vas nema bocu Curry Sarka u džepu, a?

Četvorica se nespretno nasmijala. Nemaju. Antônio je slegnuo ramenima. Dakle, smaknuće se nema zbog čega odgađati.

Jedan od muškaraca je raširio ruke i rekao:

- Nemojte nam uzeti za zlo.

- Pa kako? – smješкао se Antônio. – Što se mora, mora se. I ne mogu se žaliti. Imao sam ispunjen život.

Četvorica su emocionalno stisnula Antônijevu ruku. Zatim su mu otraga svezali ruke i bacili ga s mosta.

Vjenčani prsten

Ovo je uzorita priča, samo nije potpuno jasno što je uzor. Drži je na bilo koji način podalje od djece. Također nije povezana s brazilskom krizom, apartheidom, situacijom u središnjoj Americi ili na srednjem Istoku ni velikom pustolovinom čovjeka iznad Zemlje. Smjestila se na mnogo niži teren sitnih nesreća srednje klase. Napokon. Dogodilo se jednom mom prijatelju. Izmišljenom, naravno.

Vraćao se kući kao što je to uobičavao raditi, vjeran rutini, svaki dan u isto vrijeme. Čovjek u svojim 40-ima, u dobi u kojoj već zna da nikad neće biti vlasnik casina u Samarkandu, s dijamantima u zubima, ali se još uvijek mogao nadati iznenađenjima u životu, poput dobitka na lotu ili probušene gume. Probušila mu se guma. S teškoćom se zaustavio autom do rubnika i pripremao na borbu protiv dizalice, ne jedne od onih velikih dizalica na gradilištima koje su pravi izazov za upravljanje i o kojima je sanjao kao klinac, nego dizalice iz njegovog automobila, srednje veličine, koja najvjerojatnije ne radi, strpljivost i suzdržanost... Uspio je pokrenuti dizalicu, podigao je auto, zamijenio gumu i već je zatvarao prtljažnik kad je njegov vjenčani prsten skliznuo s uljem zamrljanog prsta i pao na pod. Zakoračio je kako bi pokupio prsten s asfalta, ali ga je šutnuo ne želeći to. Prsten je udario u kotač jednog auta koji je prolazio i odletio u šaht. Gdje je nestao ispred njegovih očiju, kojima je bilo teško vjerovati. Počistio je ruke najbolje što je mogao, ušao je u auto i nastavio prema kući. Počeo je razmišljati što bi rekao ženi. Zamislio je scenu. On kako ulazi u kuću i odgovara ženi na pitanja i prije nego ih ona postavlja.

- Zamisli što mi se dogodilo!

- Što?

- Jedna nevjerojatna stvar.

- Što?

- Nitko ne bi povjerovao.

- Reci!

- Ne primjećuješ ništa drugačije na meni? Ništa ne fali?

- Ne.

- Pogledaj.

I pokazao je prstenjak, bez prstena.

- Što se dogodilo?

I on bi ispričao. Sve, točno kako se dogodilo. Dizalica. Ulje. Prsten na asfaltu. Nenamjeran šut. I prsten koji leti prema šahtu i nestaje.

- Ma da – rekla bi žena, mirno.

- Nije teško povjerovati u to?

- Ne. Savršeno je moguće.

- Dakle je. Ja...

- KRETEN!

- Dušo moja...

- Zar misliš da sam glupa? Klaun? Znam što se dogodilo s tim prstenom. Maknuo si ga s prsta kako bi mogao zavađati. Jel' tako? Kako bi spavao sa prostitutkom. Dolaziš kući u ovo doba i još imaš obraza izmišljati priču u koju bi samo slabouman povjerovao.

- Ali, draga...

- Znam gdje je taj prsten. Izgubljen na plišanom tepihu nekog motela. U odvodu neke okrugle kade. Bez srama!

I otišla bi iz kuće, s djecom, bez želje da čuje objašnjenja.

Došao je kući bez da je išta rekao. Zašto kasniš? Puno prometa. Zašto takvo lice? Ništa, ništa.

I napokon:

- Gdje ti je završio prsten?

I on je rekao:

- Maknuo sam ga kako bih zavađao. Kako bih spavao s prostitutkom. I izgubio sam ga u motelu. Gotovo. Nije mi žao. Ako sada želiš okončati naš brak, razumjet ću.

Počela je plakati. Zatim je otrčala u sobu i lupila vratima. Desetak minuta kasnije se pojavila.

Rekla da to označava krizu u njihovom braku, ali da će ju oni, sa zdravim razumom, pobijediti.

- Najvažnije je da mi nisi lagao.

I otišla je spremati večeru.

Tutu

Građanin nije bio oprezan i ukradoše mu novčanik. Kako je bio direktor i život bez mobitela bio mu je stran, bio je bijesan. Prijavio je pljačku, kasnije je dobio ideju. Nazvao je broj tog mobitela. Javila se neka žena.

- Halo.

- Tko je pri telefonu?

- Koga trebate?

- Vlasnika ovog telefona.

- Nije u mogućnosti javiti se.

- Možete ga pozvati, molim Vas.

- U kupaonici je. Mogu zapisati poruku.

- Lupaj na vrata i pozovi tog skitnicu! Odmah!

Tutu. Žena je poklopila. Građanin se kontrolirao. Iznova je nazvao.

- Halo.

- Slušaj. Ispričavam se zbog načina kojim sam prije govorio. Moram razgovarati s njim, u redu? Hitno je.

- Sada će već izaći iz kupaonice.

- Ti si ...

- Prijateljica.

- Kako se zoveš?

- Koga zanima?

Građanin je izmislio ime.

- Taborda. (Zašto Taborda za Boga miloga?) Ja sam njegov bratić.

- Amletov bratić?

Amleto. Bezobraznik je već imao ime.

- Da. Iz Quaraia.

- Nisam znala da je Amleto iz Quaraia.

- Je.

- Carol.

- Ha?

- Moje ime je Carol.

- Aha. Vi ste...

- Ne, ne. Kratko se poznajemo.

- Slušaj Carol. Donio sam narudžbu za Amleta. Iz Quaraia. Slatkiš od breskve, ali ne sjećam se adrese.

- Ni ja ne znam njegovu adresu.

- Ali vi...

- U motelu smo. Ovo je mobilni telefon.

- Aha.

- Dođi ovamo. Kako si znao njegov broj telefona? Nedavno ga je kupio.

- Rekao je da ga je kupio?

- Zašto?

Građanin se nije mogao suzdržati.

- Jer ga nije kupio, ne. Ukrao ga je. Razumiješ? Ukrao. Meni!

- Ne vjerujem.

- Ah, ne vjeruješ? Onda ga pitaj. Lupaj na vrata kupaonice i pitaj ga.

- Amleto ne bi ukrao telefon vlastitom bratiću.

I Carol je opet poklopila.

Prošlo je neko vrijeme dok se građanin nije oporavio. Zatim je opet nazvao.

- Halo.

- Carol, Tobias je.

- Tko?

- Taborda. Molim te, pozovi Amleta.

- Još je u kupaonici.

- U kojem ste motelu?

- Zašto?

- Carol, činiš se kao dobra djevojka. Znam da voliš Amleta...

- Nedavno smo se upoznali.

- Ali sviđa ti se. Zar ne? Ne želiš vjerovati da je lopov. Ali on to jest, Carol. Suoči se s realnošću. Amleto može imati puno dobrih osobina, šta ja znam. Koliko puta ste se sreli?

- Ovo je prvi put.

- Nikad se prije niste vidjeli?

- Da, da. Ali onako, samo razgovor.

- Čak ni ne znaš njegovu adresu, Carol. Zapravo ne znaš ništa o njemu. Nisi znala da je iz Quaraia.

- Mislila sam da je iz Goiás.

- Baš to, Carol. To ti sve kaže. Lik koji se pravi da je iz Goiás.

- Ne, ne. To sam ja mislila.

- Carol, je li još u kupaonici?

- Je.

- Dakle, otiđi od tamo Carol. Uzmi svoje stvari i izađi. Ova stvar bi mogla loše završiti.

Mogla bi biti upletena. Izađi dok još ima vremena, Carol!

- Ali...

- Znam. Ne trebaš reći. Znam. Ne želiš prekinuti prijateljstvo. Dobro se slažete, jako je zabavan. Ali on je lopov, Carol. Razbojnik. Tko ukrade mobitel spreman je na sve. Tvoj život je u opasnosti.

- Izlazi iz kupaonice.

- Trči, Carol! Uzmi mobitel i trči! Začas ću nazvati da čujem gdje si.

Tutu. Nakon deset minuta, građanin je opet nazvao.

- Halo.

- Carol, gdje si?

- Amleto je ovdje pored mene i zamolio me da ti nešto kažem.

- Carol, ja...

- Razgovarali smo i želi ti se ispričati. Rekao je da će vratiti telefon i da je to bila samo šala. Kune se da to više neće učiniti.

Građanin je progutao gnjev. Nakon nekoliko sekundi je rekao:

- Kako će vratiti telefon?

- U nedjelju, na ručku kod tete Eloë. Kaže da će te tamo naći.

- Carol, ne...

Ali Carol je već prekinula.

Građanin je trebao još pet minuta da dođe k sebi.

Nakon toga je opet nazvao.

- Halo.

Prema buci građanin je zaključio da se nalazi u autu koji se vozi.

- Carol, Torquato je.

- Tko?

- Nema veze! Slušaj sad. Postaješ sudionik u zločinu. Ovaj telefon kojeg imaš u rukama, razumiješ li? I telefon koji ima tvoje otiske prstiju, je moj! Ovaj lupež je ukrao moj mobitel!

- Ali rekao je da će ga vratiti na...

- Ne postoji nikakva teta Eloá. Ja mu nisam bratić. Ne poznajem tog neotesanca. Laže ti, Carol!

- Dakle i ti si lagao!

- Carol...

Tutu.

Nakon pet minuta, kad je građanin ustao s poda gdje je gužvao tepih, i ponovo je nazvao, čuo je muški „Halo“.

- Amleto?

- Bratiću. Jako dobro. Uspio si, u redu? Carol je izašla iz auta.

- Gledaj, tvoj ....

- Već si uništio našu zabavu u motelu i s time upropastio velik dio klime, i sada je završilo sve. Razočarana je u sve muškarce, zauvijek. Zatražila je da zaustavim auto i izašla je. Usred Cavahade. Čestitam, bratiću. Pobjedio si. Želiš li znati kakva je?

- Samo želim svoj mobitel.

- Čista brineta. Zelene oči. Nije odoljela mom mobitelu, da nije bilo mobitela, ona ne bi odustala od zabave. I da nije bilo mobitela, mi bismo još uvijek bili u motelu.

Kako se to ono zove? Ironija sudbine?

- Želim natrag svoj mobitel!

- Naravno, naravno. Tvoj mobitel. Moraš sklapati poslove, zadiviti klijente, prevariti glupane. Ja samo želim Carol...

- Lopove!

- Direktore!

- Vrati moj...

Pet minuta kasnije. Građanin je opet nazvao. Zvonilo je neko vrijeme.

Javio se drugačiji glas.

- Da?

- Tko je pri telefonu?

- Trola.

- Odakle Vam ovaj telefon?

- Šta ja znam. Netko ga je bacio kroz prozor automobila. Skoro me pogodio.

- Gdje ste?

- Kako sam? Dobro, dobro. Tražim svoje mjesto, znate kako je. Ali već sam bio u cirkusu. Da. Kapetan Tovar. Čak sam putovao u Paragvaj.

- Ne zanima me tvoj život. Plaćam nagradu za ovaj mobitel. Reci mi gdje si da te mogu naći.

- Dobro. Izvan Divaline, sve je dobro. Znaš kakve su žene. Kad nas vide ispod, odobravaju.

Jučer isto...

- Gdje si? Želim znati gdje!

- Upravo ovdje, ispod vijadukta. Došla je s Indijancem i s Marvãom, trojica pijanih, i ...

Laž

João je stigao umoran kući i rekao svojoj ženi Marii da bi se želio okupati, večerati i otići ravno u krevet. Maria je podsjetila Joãoa da bi te noći trebali večerati kod Pedra i Luíze. João se lupio po čelu, opsovao i izjavio kako nema šanse da ide večerati u nečiju kuću. Maria je rekla da je večera dogovorena pred tjedan dana i da je to manjak poštovanja prema Pedru i Luízi koji su ipak njihovi prijatelji, svakako moraju ići. João je ponovo rekao da neće.

Dao je Marii zadatak neka nazove Luízu i izmisli nešto. Neka prebace večeru na sljedeći dan. Maria je nazvala Luízu i rekla da je João došao kući jako utučen, čak i s malo povišenom temperaturom i kako misli da je najbolje da ne izlazi iz kuće te noći. Luíza je rekla da je to šteta, pripremila je teletinu u bijelom umaku koja izgleda predobro, ali kako nema veze. Najvažnije je zdravlje i dobro je ne izlagati se.

Prebacili su večeru na sljedeći dan, ako će se João bolje osjećati. João se okupao, navečerao i otišao leći. Maria je ostala u dnevnoj sobi gledati televiziju. Tamo u devet netko je kucao na vrata. João, koji još nije spavao, zajecao je u sobi. Maria koja je bila u spavaćici ušla je u sobu kako bi uzela kućni ogrtač. João je predložio neka ne otvara vrata. U to doba noći mogao bi biti samo gnjavator. On bi morao ustati iz kreveta. Neka pusti da lupa. Maria se složila. Nije otvorila vrata. Pola sata kasnije, zazvonio je telefon i probudio Joãoa. Maria se javila. Bila je to Luíza, željela je znati što se dogodilo.

- Zašto? – upitala je Maria.

- Bili smo nedavno tu, lupali, lupali i nitko nije otvorio.

- Bili ste ovdje?

- Da bismo saznali kako je João. Pedro je rekao da se osjećao isto prije nekoliko dana i želio je dati neke savjete. Što mu je?

- Nemoj me ništa pitati – rekla je Maria, razmišljajući brzo. Joãou je bilo gore. Pokušala sam nazvati liječnika, ali nije uspjelo. Morali smo otići u bolnicu.

- Molim? Znači ozbiljno je.

- Temperatura se povisila. Počeo je osjećati bol u tijelu.

- Na licu su se pojavile crvene mrlje – zabrinuto je predložio João, koji se sada nalazio pored telefona.

- Lice mu je puno crvenih mrlja.

- Moj Bože. Je li već imao ospice, vodene kozice, te stvari?

- Je. Liječnik je rekao da nikad nije vidio tako nešto.

- Kako je sada?

- Bolje. Liječnik je dao neke lijekove. U krevetu je.

- Dolazimo odmah!

- Čekaj!

Ali Luíza je već poklopila. João i Maria su se međusobno pogledali. Što sada? Nisu mogli primiti Pedra i Luízu. Kako će objasniti nepostojanje crvenih mrlja?

- Možemo reći da je lijek koji je liječnik dao bio čudesan. Da sam dobro. Da možemo čak i otići na večeru – rekao je João, već sa žaljenjem.

- Neće povjerovati. Mislim da već sad sumnjaju. Zato dolaze ovamo. Luíza nije povjerovala ni jednu riječ koju sam izgovorila.

Odlučili su zatvoriti sva svjetla u stanu i staviti poruku na vrata. João je diktirao Marii što da napiše u poruci.

- Stavi ovako: Joãou se stanje iznenada pogoršalo. Liječnik je smatrao da je najbolje primiti ga u bolnicu.

- Sposobni su otići u bolnicu potražiti nas.

- Neće znati o kojoj bolnici se radi.

- Sve će nazvati. Znam. Luíza nam nikad neće oprostiti propalu teletinu u bijelom umaku.

- Onda stavi ovako: „Joãou se stanje iznenada pogoršalo. Liječnik je smatrao kako je najbolje primiti ga u svoju privatnu kliniku. Broj telefona je 236-6688.“

- Ali to je broj tvog ureda.

- Tako je. Idemo tamo i pričekat ćemo njihov poziv.

- Hajmo!

Ostavili su poruku na vratima. Pritisnuli gumb za lift. Lift se već dizao. To su oni!

- Po stepenicama, brzo!

Pedrov auto je zapriječio izlaz iz garaže zgrade. Nisu mogli autom. Gubili su vrijeme na traženje taksija. Kad su stigli do Joãovog ureda, izgubili su mnogo vremena objašnjavajući portiru njegovu nazočnost tamo usred noći, telefon je već zvonio. Maria je stisnula nos kako bi prikrila svoj glas i javila se:

- Klinika Rochedo.

„Rochedo?!“, iznenadio se João, koji se zadihan bacio u naslonjač.

- Samo trenutak, molim – rekla je Maria.

Pokrila je slušalicu i rekla Joãou da je Luíza. Koja ženska! Što sve ljudi rade kako bi sačuvali prijateljstvo. I kako ne bi slovili kao lažljivci. Maria se vratila na telefon.

- Gospodin João je u sobi 17, ali ne može primati posjetitelje. Gospođa? Samo trenutak, molim.

Maria je ponovo pokrila slušalicu.

- Želi razgovarati sa mnom.

Javila se svojim normalnim glasom.

- Halo, Luíza? Da. Tu smo. Nitko ne zna o čemu se radi. Ima crvene mrlje po cijelom tijelu i nokti su mu poplavili. Što? Ne Luíza, ne trebate dolaziti ovamo.

- Reci da je zarazno – šapnuo je João, koji se sa zabačenom glavom prema iza pripremao nastaviti svoj san na naslonjaču.

- Zarazno je. Ni ja mu ne smijem prići. Uostalom, evakuirat će kliniku i zatvoriti obližnje ulice. Sumnjaju da se radi o nekom afričkom virusu koji ...

Ferreirinhino mjesto

Prvi put u životu držao se dijete, radeći sve što je liječnik naredio. Čak i vježbanje. Godinama se žalio kako nema engleski auto.

- Zašto engleski?

- Jer je upravljač s desne strane. Otvoriš vrata i već si na nogostupu. Ne moraš prijeći sav taj put.

Sad je čak i vježbao. Trčao je svako jutro. Kupio sportsku odjeću, tenisice i odlazio trčati svaki dan prije kave. Kući je dolazio euforičan.

- Otkrio sam genijalnu stvar.

- Koju?

- Kisik.

Potpuno je izbacio slatko. Dakle on, koji je jedanput svjedočio strašnoj sramoti. Šetao je trgov sa ženom – pod prosvjedom -, kad se odjednom nagnuo kako bi pomilovao glavu jednog dječaka. Žena se čak iznenadila, on voli djecu, ali nikad to nije pokazao na ovakav način. Zatim se uspravio i povukao ju za ruku, prisiljavajući je da ubrza korak.

- Idemo.

- Kakva je ovo žurba?

- Ukrao sam dječaku lizalicu. Hajmo!

Ali bilo je kasno. Dječak je već podigao uzbunu, morali su se suočiti s ogorčenim majkama i dadiljama, bio je prisiljen vratiti lizalicu.

Sada je radio trbušnjake u sredini sobe. Ponekad se gledao u zrcalo, gladio je trbuh i pitao:

- Smanjio se, jel? Nije se smanjio?

Zaista, trbuh se smanjio. Žena je bila toliko zaintrigirana da je potražila njegovog novog liječnika, bez da je on to znao. Željela je upoznati odgovornog za ovo čudo. Liječnik je rekao da nema nikakvog čuda. Kad je upitala kako je uspio da se njezin muž u tolikoj mjeri posveti gubljenju kilograma, što nitko drugi nije uspio, liječnik se nasmijao i rekao:

- S Ferreirinhinim mjestom.

Ispričao je da je, tijekom prvog pregleda s novim pacijentom, pitao, nonšalantno, poznaje li pacijent Ferreirinha. Ne? Dakle Ferreirinha je imao jedno mjesto. I svaki vikend Ferreirinha je na svom mjestu okupio grupu prijatelja i neke žene. Ferreirinha je poznavao mnogo žena. Manekenke. Misice. Popularne žene. I druge. I svaki vikend je imao ono što je Ferreirinha nazivao „Zlatna utrka“. Žene su trčale u Ferreirinhina polja i muškarci su trčali za njima. Tko je uhvatio jednu mogao je s njom provesti noć. Najbrži su hvatali najljepše. Najdeblji i izvan

forme nisu uhvatili nijednu. Pacijent bi želio ući u Ferreirinhin krug prijatelja? Ništa lakše. Liječnik bi ih upoznao. Ali prije toga su morali smršaviti. Doći u formu. Kako ne bi bio loš kod Ferreirinhe. Kad bi pacijent došao u formu – obećao je liječnik – bio bi predstavljen Ferreririni.

- Ali – upitala je žena – Ferreirinhino mjesto doista postoji?

- Ni mjesto, ni Ferreirinha – rekao je liječnik.

- I što napravite kada dođu do forme za upoznavanje Ferreirinhe?

Razmišljala je o mužu uz mješavinu bijesa i žalosti. Gubio je trbuh kako bi kod Ferreirinhe trčao za ženama, kreten. Kako bi samo bio razočaran kad bi otkrio da mjesto ne postoji, jadnik.

- To je zabavno ... - rekao je liječnik. – Gospođo, znate da do dana današnjeg nijedan od mojih pacijenata nije tražio da ga se predstavi Ferreirini? Ja kažem: „Mislim da ste već spremni za mjesto“, „Sutra ću Vas upoznati s Ferreririnhom“. Ali nijedan ne smatra da je u formi. Uvijek žele još malo trenirati.

- Kakva vrsta – rekla je žena.

I liječnik, čak jednakog roda, morao se složiti.

- Kakva vrsta.

Šala

Započelo je kao šala. Nazvao je jednog poznanika i rekao:

- Sve znam.

Nakon kratke tišine, drugi je rekao:

- Kako si saznao?

- Nije bitno. Sve znam.

- Napravi mi uslugu. Nemoj razglasiti.

- Razmislit ću.

- Za Boga miloga.

- Dobro. Ali gledaj, jel'?

Otkrio je da ima moć nad osobama.

- Sve znam.

- Ka-Kako?

- Sve znam.

- Što sve?

- Znaš.

- Ali to je nemoguće. Kako si otkrio?

Reakcije osoba su varirale. Neki su zatim upitali:

- Zna li još tko?

Neki su postali agresivni:

- Dobro, ti znaš. I šta sad?

- I sad ništa. Samo sam želio da znaš da ja znam.

- Ako nekome kažeš, ja ...

- Ovisi o tebi.

- O meni, kako?

- Ako ćeš se držati pravila, neću reći.

- Naravno.

Jednom se činilo da je našao nevinog.

- Sve znam.

- Što sve?

- Znaš.

- Ne znam. Što znaš?

- Nemoj se praviti nevin.

- Ali ja stvarno ne znam.
- Došao si s tom.
- Ništa ne znaš.
- Ah, želiš reći da postoji neka stvar za znati, ali ja ne znam koja je to?
- Ne postoji ništa.
- Vidjet ćeš kad ću razglasiti.
- Možeš razglasiti samo laž.
- Kako ti znaš što ću ja razglasiti?
- Što god razglasio bit će laž.
- Dobro. Razglasit ću.

Ali malo kasnije stigao je telefonski poziv.

- Slušaj. Dobro sam razmislio. Nemoj razglasiti ništa o onome.
- O čemu?
- Znaš.

Postao je nemiran i plašljiv. Svako malo mu se netko približavao i šaputao je.

- Jesi li rekao nekome?
- Još ne.
- Ajme, hvala.

S vremenom je dobio reputaciju. Bilo je to zbog povjerenja. Jednog dana potražio ga je jedan prijatelj kako bi mu ponudio posao. Plaća je bila ogromna.

- Zašto ja? – želio je znati.
- Pozicija zahtjeva puno odgovornosti – rekao je prijatelj. Predložili su tebe.
- Zašto?
- Zbog tvoje diskrecije.

Uspio je u životu. Govorilo se da zna sve o svima, ali nikad nije rekao ni živoj duši. Osim što je bio dobro informiran, bio je džentlmen. Sve dok nije primio poziv. Neki misteriozni glas je rekao:

- Sve znam.
- Ka-kako?
- Sve znam.
- Što sve?
- Znaš.

Odlučio je nestati. Preselio se u drugi grad. Prijateljima je bio neobičan njegov nagli nestanak. Istraživali su. Za što se pripremao? Napokon su ga otkrili na dalekoj plaži. Susjedi su ispričali

da je jedne noći stiglo mnogo automobila koji su okružili kuću. Različite osobe su ušle u kuću. Čula se vika. Susjedi su ispričali da se najviše čuo njegov glas, vikao je:

- Bila je šala! Bila je šala!

Ujutro je bio nađen, ubijen. Slučaj nikad nije bio riješen. Ali osobe koje su ga poznavale nisu sumnjale u motiv.

Previše je znao.

Razoren dom

- José i Maria bili su u braku već 20 godina i jako sretni. Tako sretni da je jednog dana najstarija kći za stolom prigovorila:

- Zar se vi nikad ne svađate?

José i Maria su se pogledali. José je odgovorio:

- Ne, moja kćeri. Tvoja majka i ja se ne svađamo.

- Nikad se niste posvađali? – želio je znati Vítor, srednji sin.

- Naravno da smo se već posvađali. Ali uvijek smo se pomirili.

- Zapravo, svađe čak i nikad nismo imali. Nesporazume da, poput svih na svijetu. Ali uvijek smo se dobro slagali.

- Baš dosadno – rekao je Venancinho, najmlađi.

Vera, najstarija kći, je imala prijateljicu, Noru, koja ju je začuđivala svojim obiteljskim pričama. Norini roditelji su živjeli posvađano. Bila je to drama. Nora je sve pričala Veri. Ponekad je plakala. Vera je tješila prijateljicu. Ali u dubini je osjećala određenu zavist. Nora je bila nesretna. Mora da je lijepo biti tako nesretan. Verin san bio je imati obiteljski problem kako bi se mogla buniti poput Nore. Imati podočnjake poput Nore.

Vítor, srednji sin, često je posjećivao Sérgia, svog najboljeg prijatelja. Sérgievi roditelji su bili rastavljeni. Sérgiev otac je imao određen dan kad se može družiti s njim.

Nedjelja. Odlazili su u zabavni park, kino, na nogomet. Sérgiev otac je bio zaljubljen u jednu djevojku iz kazališta. A Sérgievu majku je posjećivao jako prijateljski raspoložen gospodin koji je uvijek donosio poklone Sérgiu.

Venancinho, najmlađi sin, također je imao prijatelje s obiteljskim problemima. Haroldova majka, na primjer, rastavila se od Haroldovog oca i udala za rastavljenog tipa. Haroldov očuh je imao jedanaestogodišnju kćer koja je mogla odsvirati *Na lijepom plavom Dunavu* stiskajući jednu ruku ispod pazuha, zbog čega je Haroldova majka bila luda. Haroldova majka je često vikala na supruga.

Zabavno.

- Ne mogu više trpjeti ovu situaciju – rekla je Vera, za stolom.

- Koju situaciju, kćeri?

- Ovu vašu sreću!

- Trebali biste paziti da to ne radite pred nama. – rekao je Vítor.

- Ali ništa ne radimo!

- Točno.

Venancinho je lupio tanjurom o stol i zahtijevao:

- Svađa. Svađa. Svađa.

José i Maria su se složili da se to tako ne može nastaviti. Morali su misliti na djecu. Prije svega na djecu. Pred njima su glumili neslaganje, mržnju i nepovjerenje, kako bi sakrili harmoniju. Nije bilo lako. Izmišljali su stvari. Dobacivali su si izmišljene optužbe i uvrede. Sve kako ne bi traumatizirali djecu.

- Gušteru, ne! – vikala je Maria, dižući se sa svog mjesta za stolom s oštrim nožem u ruci. José je također ustao i zgrabio stolac.

- Zmijo, da! Dođi, prebit ću te.

Maria je krenula naprijed. Vera ju je uhvatila za ruku.

- Majko. Ne!

Vítor je uhvatio oca. Venancinho, koji je imao otvorena usta i razrogačene oči još od početka svađe – čak gore tada -, mislio je da je bolje skočiti sa stolca i potražiti neutralan kutak u blagovaonici.

Nakon ove scene ništa se više nije dalo napraviti. Par bi se morao rastati. Odvjetnici su se pobrinuli za sve. Nisu se više mogli čak ni pogledati.

Sada je Nora tješila Veru. Roditelju su bili isti. Ona je imala iskustva. Obitelj je bila pokvarena institucija. Sama, ispred zrcala, Vera je imitirala Norin izraz prezira.

- Pokvareno. Sve pokvareno.

I trljala je oči dok nisu postale crvene. Još nije imala podočnjake, ali oni bi došli s vremenom. Bila je tužna i agresivna. Blijeda kći razorenog doma.

Možda bi pomoglo malo pudera za lice. Vítor i Venancinho su se nedjeljom družili s ocem. Jednom su zajedno s Sérgiom, Sérgievim ocem i curom Sérgieva oca, djevojkom iz kazališta, išli u stadion Maracana. Sérgiev otac je pitao Joséa bi li htio upoznati prijateljicu njegove cure. Tako bi mogli još više toga raditi zajedno.

José je rekao kako misli da ne bi. Trebao je vremena da se privikne na svoje novo stanje. Zna kako je.

Maria nije imala dečka. Ali je minimalno dva puta tjedno nestajala iz kuće i vraćala se manje nervozna. Djeca su bila uvjerena kako se nalazila s nekim muškarcem.

- Sumnjaju li što? – upitao je José.

- Mislim da ne – odgovorila je Maria.

Njih dvoje su bili ti koji su se nalazili u motelu, najmanje dva puta tjedno, potajno.

- Jesmo li učinili pravu stvar?

- Mislim da jesmo. Djeca se sada u društvu ne osjećaju kao da ne pripadaju. Napravili smo što

se trebalo napraviti.

- Hoćemo li jednog dana opet moći živjeti zajedno?

- Dok djeca isele iz kuće. Tada ćemo biti slobodni od društvenih konvencija. Više nećemo morati glumiti.

Poljubi me.

3. Vida e obra de Luís Fernando Veríssimo

Luís Fernando Veríssimo é tradutor, músico, jornalista e roteirista brasileiro, mas é mais conhecido por ser escritor. Nasceu no dia 26 de setembro de 1936 em Porto Alegre no Rio Grande do Sul. O pai foi o famoso escritor Érico Veríssimo e a mãe chamava-se Mafalda Halfen Volpe. O pai influenciou-o muito: “O fato de eu ter sido criado em uma casa em que havia livros, em que o livro era uma coisa importante, onde se convivia com escritores, me fez gostar muito de ler, de literatura. Foi importante ter tido essa convivência com a literatura através do meu pai” (Veríssimo em: Azaredo 2012). Entre 1941 e 1945 a família viveu nos Estados Unidos, onde o pai foi professor de literatura brasileira. Alguns anos depois viveram novamente nos Estados Unidos e Veríssimo começou a gostar de música (Frazão 2019). No Rio de Janeiro conheceu Lúcia Helena Massa que, mais tarde, se tornou sua esposa e em 1967 ele regressou à sua cidade natal (Frazão 2019), onde começou a trabalhar no jornal *Zero Hora*. Dois anos depois ganhou a sua própria coluna diária. Muitos escritores começaram a escrever bem jovem do que ele. Ele já tinha mais de trinta anos quando começou a escrever:

[...] eu não tinha nenhum plano de ser escritor, muito menos de ser jornalista. Tentei algumas profissões que não deram certo e não tinha diploma de nada, mas já estava casado e com filhos. Aí me convidaram pra escrever no jornal, porque naquela época não precisava de diploma para isso. Acabaram me dando espaço para escrever crônicas e viram que eu sabia escrever. Foi uma coisa meio acidental. (Veríssimo em: Azaredo 2012).

Hoje ele tem textos publicados não só no jornal *Zero Hora*, mas também nos jornais *Folha de São Paulo*, *Jornal do Brasil* e *O Globo* (Nogueira 2019). A sua primeira coletânea de textos, *O popular*, foi publicada em 1973. *Comédias da vida privada* é um dos livros mais populares dele, foi publicado em 1994, e tinha sido adaptado para uma minissérie (Frazão 2019). É um livro de crônicas. Porque é curto e pode escrever sobre qualquer assunto, ele gosta de escrever esse tipo de texto:

Quem escreve crônica em jornal aproveita o dia a dia, o que está acontecendo, o assunto que está no ar. Mas às vezes, quando não há do que falar, a gente inventa, cria alguma coisa. A gente aproveita muito a liberdade que a crônica dá, porque a gente pode fazer dela o que quiser [...] (Veríssimo em: Azaredo 2012).”

Ele publicou muitas obras, algumas são: *A Grande Mulher Nua*, *O Analista do Bagé*, *O Jardim do Diabo*, *As Mentiras que os Homens Contam* e muitas outras. A maioria das suas obras são crônicas “cheias de ironias e bom humor” (“Entrevista” 2017) e sobre temas ligados à vida

brasileira: “Um dos recursos primordiais de suas crônicas é a criação de personagens que, com duas ou três características, representam satiricamente aspectos da realidade brasileira” (Duarte 2007, p. 33).

4. A Crónica

Uma vez que Luís Fernando Veríssimo escreveu muitas crônicas e uma coletânea dessas crônicas irá ser analisada depois, decidimos neste capítulo definir melhor este género literário-jornalístico. A palavra *crónica* vem do grego *khroniká* e significa “relativo ao tempo”. Costumava ser um texto histórico. Na página web do dicionário *infopedia* uma das definições é “narração histórica pela ordem do tempo em que se deram os factos”. No Brasil a crónica desenvolveu-se no ano 1500, quando Pero Vaz de Caminha escreveu uma carta sobre o Brasil ao rei D. Manuel. “Tal carta de autoria de Pero Vaz de Caminha, além de ter o relato da ‘descoberta’ do Brasil configura-se como a primeira crónica nacional” (Tuzino 2009, p. 5). Mas hoje a crónica usa-se num contexto diferente. É um texto curto, usado principalmente no jornalismo:

A crónica é um género textual que representa o cotidiano em um texto muito próximo da poesia. Esse género da literatura ligado ao jornal participa da nossa realidade há mais de um século e tem uma linguagem despretensiosa, próxima da conversa do dia a dia. (Cossari 2004, p. 1).

A crónica não tem a tarefa de informar as pessoas como necessita de o fazer o resto do jornal. Não há notícia nenhuma. A sua tarefa principal é o divertimento e o relaxamento. Todavia, em alguns países a crónica não tem o mesmo significado. Por exemplo, na Alemanha ou na Croácia tem um significado negativo. Por isso chama-se na Alemanha “schwarze Chronik” ou na Croácia “crna kronika” que significa “crónica preta” e informa sobre acidentes e eventos infelizes. Portanto, a crónica brasileira é dum tipo diferente. Os mais populares autores de crónicas no Brasil são: Machado de Assis, João do Rio, Rubem Braga e Luís Fernando Veríssimo (Cambraia 2017). Machado de Assis foi um escritor e jornalista brasileiro do século XIX, enquanto João do Rio e Rubem Braga escreveram no século XX. Luís Fernando Veríssimo é o mais novo destes quatro escritores. No seu texto com o título *A crónica e o ovo* ele compara o ovo com a crónica e a galinha com o cronista:

Há uma diferença entre o cronista e a galinha, além das óbvias (a galinha é menor e mais nervosa). Por uma questão funcional, o ovo tem sempre o mesmo formato, coincidentemente oval. O cronista também precisa respeitar certas convenções e limites, mas está livre para produzir seus ovos em qualquer formato. (Veríssimo 1994).

Com isso ele quer dizer que o cronista tem a liberdade de fazer com o texto dele o que quiser. Pode escrever sobre temas diferentes e os assuntos podem ser fictícios ou reais, tudo dependendo do cronista. O importante é que o leitor se possa identificar com o texto. Veríssimo é o representante da crônica narrativa “cujo eixo é uma história, o que a aproxima do conto, sobretudo entre os contemporâneos quando o conto se dissolveu perdendo as tradicionais características do começo, meio e fim” (de Santana 2006, p. 24). Um bom exemplo das suas crônicas é a obra *As mentiras que os homens contam*.

As mentiras que os homens contam é uma coletânea de crônicas humorísticas e com muita ironia. A obra foi publicada no ano 2000 e contém 41 crônicas. As crônicas são sobre assuntos quotidianos, nas quais não só os homens, mas também alguns vezes as mulheres, mentem. No início do livro (2000) Veríssimo diz que as mentiras começam na infância e duram até a velhice. Através das crônicas ele mostra que alguns vezes as mentiras dos homens são justificadas. Por isso diz no início: “Não mentíamos para vocês, mentíamos por vocês. [...] continuamos mentindo a vocês para o bem de vocês.” (Veríssimo 2000, p. 2).

Vão ser analisadas oito crônicas dessa coletânea: *Grande Edgar, O Falcão, A Aliança, Clic, A Mentira, O Sítio do Ferreirinha, Brincadeira, Lar Desfeito*.

5. A Ironia

A ironia é usada na conversação diária. Geralmente é uma “forma de humor que consiste em dizer o contrário daquilo que se pretende dar a entender” (infopedia.pt). A *Encyclopedia of Rhetoric* tem uma definição semelhante: “Irony’s general characteristic is to make something understood by expressing its opposite. [...] Irony can refer to (1) individual figures of speech (ironia verbi); particular ways of interpreting life (ironia vitae); and existence in its entirety (ironia entis) (Oesterreich 2006, p. 421). Mas o significado da ironia mudou ao longo da história. O termo ironia tem as suas raízes na Grécia antiga e um dos primeiros gregos a lidar com a ironia nas suas comédias foi Aristófanes (Hartung 2002, p. 13), quatro séculos antes de Cristo. Algumas dezenas de anos depois Platão usava a ironia de maneira semelhante nos seus diálogos (Hartung 2002, p. 13). Nesses diálogos ele mostrava Sócrates como um grande filósofo e ironista (Hartung 2002, p. 15). O aluno de Platão, Aristóteles, também usava a ironia na sua obra *Ética a Nicómaco*. Nesta obra “a ironia ocorre como uma falta ou diminuição em relação à verdadeira medida representada pela sinceridade ou veracidade” (Stojanović 1984, p. 14).² Isso significa que o ironista não diz a verdade completa. A ironia também foi usada na Roma

---

² U Nikomahovoj etici, naime, ironija se javlja kao nedostatak ili umanjivanje u odnosu na pravu meru koju predstavlja iskrenost ili istinoljubivost [...].

antiga. O cônsul romano Cícero serviu-se de diferentes formas de ironia na sua obra *De Oratore*, ironia divertida e engraçada (Hartung 2002, p. 19) semelhante à ironia de hoje.

Esta breve história da ironia mostra que a ironia tinha sido vista como uma coisa negativa e em parte falsa, mas que se transformou em algo engraçado. Portanto hoje pode ser relacionada com o riso e o humor. No entanto, “o riso contém duas coisas: alguém que ri e algo ou alguém de quem se ri”³ (Hartung 2002, p. 27). Neste caso a ironia pode ter um efeito negativo, porque a pessoa de quem se ri, pode ficar ofendida. Stojanović (1984) distingue vários tipos de riso. O riso pode ser “alegre ou amargo, mordaz ou bondoso, agressivo ou comedido, amável ou insidioso, maldoso ou suave” (Stojanović 1984, p. 149).⁴ Para determinar qual tipo de riso que a ironia causou, deve analisar-se o texto e os significados possíveis da ironia nesse texto. No parágrafo seguinte vai ser analisada a ironia nalgumas crónicas da coletânea *As mentiras que os homens contam*.

5. 1. Análise da ironia em *As mentiras que os homens contam*

“A ironia literária será assim uma realização conjunta de autor e leitor [...]” (Duarte 1991, p. 111). O autor cria a ironia no texto e por isso pode ser chamado ironista. O leitor não só lê o texto, como também pode interpretar o significado da ironia de acordo com a sua vida e por isso se chama interpretador. Ele “é aquele que dá corpo à ironia, interpretando-a, ou seja, é aquele que decide se a elocução é irónica ou não, para saber que sentido irónico particular pode ter” (Duarte 2007, p. 43). Mas outros fatores também influenciam a interpretação da ironia: “O universo ficcional, ou seja, o ‘tom’ do texto, a construção estética, a forma do texto literário também está eivada de significados e fornece limites interpretativos” (Argão 2013, p. 11). Isso significa que o texto pode ter um tom irónico. O tom irónico pode facilitar a interpretação, mas depende de modo como o leitor lê o texto e se ele o pode detetar. A construção estética e a forma do texto são outros fatores. Se o texto é escrito na forma de diálogo, é mais fácil encontrar a ironia. Porque no diálogo a ironia pode ser exprimida dum modo mais evidente do que num texto descritivo. Isso significa que “a interpretação da ironia, [...] depende também do próprio modo como a obra literária está composta, que horizonte significativo possui” (Aragão 2013, p. 11). Para analisar a ironia, é importante primeiro, explicar os tipos de ironia. A mais conhecida classificação é de Douglas Muecke, professor de língua e literatura inglesa, poeta e crítico (Sharp 2016). Na sua obra *The compass of irony* ele apresenta os diversos tipos de ironia.

---

³ Lachen aber besitzt immer zwei Instanzen, für die es sehr unterschiedliche Bedeutungen hat, nämlich die Lachenden, [...], und das, worüber gelacht wird.

⁴ [...] zavisi da li će se smeh uopšte javiti i da li će, ako se javi, biti vedar ili gorak, zajedljiv ili dobronameran, agresivan ili suzdržan, srdačan ili potuljen, zloćudan ili blag [...]

Oana Babîi explica esses tipos da ironia na sua obra *Variables as contextual constraints in translating irony*. Ela menciona quatro áreas grandes, e cada uma delas com os seus tipos de ironia. Estas áreas são:

1. Área da observação:

1. 1. Ironia verbal - o significado verdadeiro é muito diferente do significado do que é dito (Babîi 2015, p. 104).

1. 2. Ironia situacional - o resultado real dos eventos contradiz o resultado esperado dos eventos (Babîi 2015, p. 106).

2. Área do grau de ocultação do significado real:

2. 1. Ironia evidente - a vítima e o leitor vão ver o significado real da ironia ao mesmo tempo (Babîi 2015, p. 106).

2. 2. Ironia escondida - a base do autor muda continuamente para ter vantagem sobre o leitor, que ele acha saber o significado real (Babîi 2015, p. 107).

2. 3. Ironia estável - um leitor adequado pode descobrir o significado escondido (Babîi 2015, p. 108).

2. 4. Ironia instável - o autor não quer pronunciar-se com nenhuma proposição de significado (Babîi 2015, p. 108).

3. Área da relação entre ironista e ironia:

3. 1. Ironia impessoal - destaca a mensagem do ironista, mas ignora a sua presença (Babîi 2015, p. 109).

3. 2. Ironia auto-despreciativa - o autor irónico é o centro das atenções (Babîi 2015, p. 110).

3. 3. Ironia ingénua - o ironista usa um ingénuo e este ingénuo pode ver o que os inteligentes não podem (Babîi 2015, p. 110).

3. 4. Ironia dramatizada - uma apresentação das situações irónicas da vida em drama ou ficção (Babîi 2015, p. 111).

4. Área do tipo da ironia de acordo com movimentos filosóficos, literários e intelectuais:

4. 1. Ironia romântica - uma forma de escrita literária na qual existe uma ilusão da realidade (Babîi 2015, p. 111).

4. 2. Ironia pós-estruturalista - todo o significado pode ser irónico (Babîi 2015, p. 112).

As crónicas da obra *As mentiras que os homens contam* são plenas de ironia. Essa ironia pode ser encontrada não só nos diálogos, mas também na narração do narrador. Na cada crónica dessa

coletânea há frases que são irônicas em si mesmas. Além disso a ironia pode ser encontrada no sentido global das crônicas.

5. 1. 1. Ironia verbal

Exemplo	Comentário
<p>- Não me diga. Você é o...</p> <p>“<u>Não me diga</u>”, no caso, quer dizer “Me diga, me diga”. (Veríssimo 2000, p. 4.)</p>	<p>O que está escrito no texto, não é o que se pretende dizer. O tipo de ironia que é aqui usado é a ironia verbal, porque a frase tem um significado diferente, até mesmo contrário. Neste caso a ironia é muito bem destacada e o seu significado verdadeiro é claramente mostrado.</p>
<p>- A Margaret, que você levou pro quatro, trabalha para o Alcântara. Foi ela quem nos deu o local do seu encontro com o Frankel, hoje.</p> <p>- <u>Foi a noite mais cara da sua vida, Falcão.</u></p> <p>- Espera um pouquinho. Meu nome não é Falcão.</p> <p>- <u>Claro que não</u> (Veríssimo 2000, p. 7).</p>	<p>Na frase “Foi a noite mais cara da sua vida, Falcão” existe a ironia verbal. A frase tem um significado diferente do que é dito. Primeiramente, pode achar-se que ele gastou muito dinheiro com Margaret e por isso foi a sua noite cara. Todavia, a noite foi cara porque eles encontraram-no através da Margaret.</p> <p>A frase “Claro que não” provavelmente é dita num tom irônico, para demonstrar que se pensa algo diferente do que é dito, porque os homens têm a certeza que ele é o Falcão.</p>
<p><u>Esta é uma história exemplar</u>, só não está muito claro qual é o exemplo (Veríssimo 2000, p. 16).</p>	<p>Na primeira parte da frase é dito que essa história serve como exemplo, mas já na segunda parte esse argumento é refutado.</p>
<p>Uma vez, parecia ter encontrado um inocente.</p> <p>- Eu sei de tudo.</p> <p>- Tudo o quê?</p>	<p>Só uma pessoa nesta história parecia ser inocente, mas na verdade não era e acabou por dizer: “Escute. Estive pensando melhor. Não espalha nada sobre aquilo (Veríssimo</p>

<p>- Você sabe.</p> <p>- Não sei. O que é que você sabe?</p> <p>- Não se faça de inocente.</p> <p>- <u>Mas eu realmente não sei</u> (Veríssimo 2000, p. 47).</p>	<p>2000, p. 48). Esse exemplo mostra que aqui não há inocentes, e isso é, ao mesmo tempo irônico. “Mas eu realmente não sei” é ironia verbal, porque na verdade ele sabe algo e depois admite-o.</p>
<p>José disse que achava que não. Precisava de tempo para se acostumar com sua nova situação. <u>Sabe como é</u>. (Veríssimo 2000, p. 68).</p>	<p>Por um lado, a situação é nova, porque não vive com a sua mulher. Por outro lado, não se odeiam verdadeiramente porque eles ainda estão juntos, mas disfarçam. José disse: “Sabe como é”. O pai do Sérgio sabe como é, porque ele está verdadeiramente separado, mas José não sabe como é, e isso é a ironia verbal.</p>

5. 1. 2. Ironia situacional

Exemplo	Comentário
<p>E há um terceiro caminho. O menos racional e recomendável. <u>O que leva à tragédia e à ruína</u>. E o que, naturalmente, você escolhe. (Veríssimo 2000, p. 4)</p>	<p>A frase sublinhada destaca o que vai acontecer e o que a figura principal não espera.</p>
<p>- E você ainda achava que eu não ia reconhecer você. Vocês que se esqueceram de mim!</p> <p>- Desculpe, Edgar. É que...</p> <p>- Não desculpe, não. Você tem razão. As pessoas mudam... (Edgar. Ele chamou você de Edgar. Você não se chama Edgar. <u>Ele confundiu você com outro. Ele também não tem a mínima idéia de quem você é.</u>) (Veríssimo 2000, p.6).</p>	<p>A figura principal não sabe quem é o visitante, mas o visitante também não sabe quem é a figura principal e não o chamou pelo seu nome. Isso significa que a conversa foi em vão, portanto, a crônica inteira é irônica.</p>

<p>Quando chegaram à ponte, ninguém tomou a iniciativa de descer do carro. Ninguém falou. Pareciam constrangidos. <u>Foi Antônio quem disse:</u></p> <p>- <u>Vamos acabar logo com isso</u> (Veríssimo 2000, p. 9).</p>	<p>Aqui existe uma ironia situacional, porque não se espera que Antônio promova o início da sua execução. Trata-se de uma volta imprevista, mas ao mesmo tempo humorística.</p>
<p>- <u>[...] Não resistiu ao meu celular não fosse o celular, ela não teria topado o programa. E se não fosse o celular, nós ainda estaríamos no motel.</u></p> <p>Como é que chama isso mesmo? Ironia do destino? (Veríssimo 2000, p. 23).</p>	<p>Nessa parte também o narrador vê a ironia e chama essa ironia de “ironia do destino”. No entanto, não foi só o Amleto que sentiu a ironia, mas também o dono do telemóvel, porque no fim o cidadão não encontrou o seu telemóvel.</p>
<p>Encarregou Maria de telefonar para Luíza e <u>dar uma desculpa qualquer.</u> Que marcassem o jantar para a noite seguinte. <u>Maria telefonou para Luíza e disse que João chegara em casa muito abatido, até com um pouco de febre,</u> e que ela achava melhor não tirá-lo de casa àquela noite. Luíza disse que era uma pena, que tinha preparado um Blanquette de Veau que era uma beleza, mas que tudo bem.</p> <p>[...]</p> <p>- <u>Nós estivemos aí há pouco, batemos, batemos e ninguém atendeu.</u></p> <p>- <u>Vocês estiveram aqui?</u></p> <p>- Para saber como estava o João. (Veríssimo 2000, p. 31)</p>	<p>A ironia situacional percebe-se já desde o início da história e ocorre repetidamente durante a história. Já no início Maria e João achavam que iria ser uma mentira pequena e que eles iriam jantar no dia seguinte, mas nada aconteceu como eles tinham imaginado e a situação transformou-se até ao fim da crónica.</p>
<p>- Vamos.</p> <p>- Que pressa é essa?</p>	<p>Ele tinha roubado o pirolito e achou que nada vai acontecer, mas o menino não ficou calado.</p>

<p>- <u>Eu roubei o pirolito do garoto. Vamos embora!</u></p> <p>Mas era tarde. O garoto já dera o alarme, eles tinham tido que enfrentar uma falange de mães e babás indignadas, <u>ele fora obrigado a devolver o pirulito.</u> (Veríssimo 2000, p. 37)</p>	
<p>Um dia, foi procurado por um amigo com uma oferta de emprego. O salário era enorme.</p> <p>- Por que eu? – quis saber.</p> <p>- A posição é de muita responsabilidade – disse o amigo. Recomendei você.</p> <p>- Por quê?</p> <p>- <u>Pela sua discrição</u> (Veríssimo 2000, p. 48).</p>	<p>Essa parte é irônica porque não existe discrição nenhuma. Ele não sabe nada e por isso não pode dizer nada. Esta é uma ironia situacional, porque quando começou a telefonar às pessoas ele não esperava que a coisa se espalhasse.</p>
<p>Foi descoberto de manhã, assassinado. O crime nunca foi desvendado. Mas as pessoas que o conheciam não têm dúvidas sobre o motivo. <u>Sabia demais</u> (Veríssimo 2000, p. 48).</p>	<p>A ironia é que tudo o que ele disse era mentira, e não tinha nenhuma ideia sobre os segredos das pessoas, mas, contudo, a sua vida foi-lhe retirada.</p>
<p>- Será que fizemos o certo?</p> <p>- Acho que sim. <u>As crianças agora não se sentem mais deslocadas no meio dos amigos. Fizemos o que tinha que ser feito.</u></p>	<p>Agora eles têm uma família disfuncional como os amigos.</p>

5. 1. 3. Ironia evidente

Exemplo	Comentário
<p><u>Só uma palavra descrevia a vida de Antônio.</u></p> <p>Foi a palavra que ele usou quando viu o tamanho da fila do ônibus.</p> <p>- <u>Que merda!</u> (Veríssimo 2000, p. 7).</p>	<p>“Que merda” marca a vida do Antônio, mas também a fila do autocarro.</p>

<p>Não podia ser sequestro. Ele era um insignificante. Não tinha dinheiro. Não tinha nada. <u>Iam querer sua geladeira nova?</u>” (Veríssimo 2000, p. 7).</p>	<p>Ele não se acha uma pessoa importante e não pode perceber porque o pegaram. A coisa irônica é que ele acha que eles talvez queiram a sua geladeira nova e nessa frase o leitor pode encontrar a ironia evidente.</p>
<p>- Não nos menospreze assim, Falcão. Só porque você é quem é, não é razão para nos menosprezar. Por favor. - Mas olhem a minha identidade! - Você tem mil identidades. <u>O Alcântara nos avisou: não deixem ele enrolar vocês. O Falcão é uma águia</u> (Veríssimo 2000, p. 8).</p>	<p>A ironia evidente é que eles não se querem deixar enganar, mas na verdade ninguém tenta enganá-los.</p>
<p>- <u>Não nos leve a mal...</u> - O que é isso? – sorriu Antônio. – O que tem que ser, tem que ser. E não posso me queixar. Tive uma vida cheia (Veríssimo 2000, p. 9).</p>	<p>Os quatro homens vão matar Antônio e querem que ele não lhes leve a mal. Na vida real as pessoas não podem matar alguém e achar que tudo está bem.</p>
<p>- Carol, você parece ser uma boa moça. Eu sei que você gosta do Amleto... - <u>Recém nos conhecemos.</u> - Mas você simpatizou. Estou certo? Você não quer acreditar que ele seja um ladrão. Mas ele é, Carol. Enfrente a realidade. O Amleto pode ter muitas qualidades, sei lá. Há quanto tempos vocês saem juntos? - <u>Esta é a primeira vez.</u> (Veríssimo 2000, p. 22).</p>	<p>A Carol de certa forma nega tudo o que o cidadão diz.</p>
<p>- Como ele vai devolver o telefone? - Domingo, no almoço da tia Eloá. Diz que encontra você lá.</p>	<p>O dono do telemóvel pensa que se disse a verdade, a Carol vai lhe dizer onde eles estão. Mas a Carol não gostou que eles lhe tivessem</p>

<p>[...]</p> <p>- <u>Não existe tia Eloá nenhuma!</u> Eu não sou primo dele. Não conheço esse cafajeste. Ele está mentindo para você, Carol!</p> <p>- <u>Então você também mentiu!</u> (Veríssimo 2000, p. 23).</p>	<p>mentido. O dono do telemóvel acusou Amleto de mentir a Carol, contudo o cidadão não viu a ironia na sua acusação.</p>
<p>- A febre aumentou. Ele começou a sentir dores no corpo.</p> <p>- Apareceram pintas vermelhas no rosto – sugeriu João, que agora estava ao lado do telefone, apreensivo.</p> <p>- Estava com rosto coberto de pintas vermelhas.</p> <p>- Meu Deus. Ele já teve sarampo, catapora, essas coisas?</p> <p>- Já. <u>O médico disse que nunca tinha visto coisa igual.</u> (Veríssimo 2000, p. 31).</p>	<p>Maria afirma que o médico tinha dito, mas na verdade, isso era uma mentira e o médico não tinha dito coisa nenhuma, portanto, pode-se imediatamente perceber o que é irónico nesta situação.</p>
<p>O que a gente faz para preservar uma amizade. <u>E não passar por mentiroso.</u> (Veríssimo 2000, p. 32).</p>	<p>A Maria não quer passar por mentirosa, mas mente à amiga.</p>
<p>E todos os fins de semana o Ferreirinha reunia no seu sítio um grupo de amigos e algumas mulheres. O Ferreirinha conhecia muitas mulheres. Modelos. Misses. Grandes mulheres. E outras. E todo o fim de semana tinha o que o Ferreirinha chamava de ‘A Corrida do Ouro’. <u>As mulheres saíam correndo pelos campos do Ferreirinha e os homens saíam correndo atrás</u> (Veríssimo 2000, p. 37).</p>	<p>O humor e a ironia é que os homens acreditavam nisso. E querem perder peso para pegar uma mulher facilmente.</p>

<p>- [...] o sítio do Ferreirinha existe mesmo?</p> <p>- <u>Nem o sítio, nem o Ferreirinha</u> – disse o médico. (Veríssimo 2000, p. 38).</p>	
<p>- É uma coisa engraçada... - disse o médico.</p> <p>– A senhora sabe que, até hoje, nenhum dos meus clientes pediu para ser apresentado ao Ferreirinha? Eu digo: “Acho que você já está pronto para o sítio.”, “Amanhã vou apresenta-lo ao Ferreirinha.” <u>Mas nenhum se acha em condições. Sempre querem treinar mais um pouco</u> (Veríssimo 2000, p. 38).</p>	<p>Nesta parte a ironia é muito bem destacada, porque nenhum dos pacientes se sente pronto para o sítio do Ferreirinha. Eles não querem ficar lá sem uma mulher. A outra parte da ironia é que o sítio da Ferreirinha realmente não existe</p>
<p><u>Começou como uma brincadeira.</u> Telefonou para um conhecido e disse:</p> <p>- <u>Eu sei de tudo.</u></p> <p>Depois de um silêncio, o outro disse:</p> <p>- Como é que você soube?</p> <p>- Não interessa. Sei de tudo.</p>	<p>A ironia evidente é que na verdade, ele não sabia nada, mas gostava de brincar com as pessoas.</p>
<p>- Eu não aguento mais esta situação – disse Vera, na mesa.</p> <p>- Que situação, minha filha?</p> <p>- Essa felicidade de vocês!</p> <p>- <u>Vocês deviam ter o cuidado de não fazer isso na nossa frente</u> – disse Vítor.</p> <p>- <u>Mas nós não fazemos nada!</u></p> <p>- <u>Exatamente</u> (Veríssimo 2000, p. 67).</p>	<p>Os pais não fazem nada, mas as crianças estão irritadas com eles. Não gostam da harmonia familiar. Isso é irónico porque na vida real as famílias querem ter harmonia na sua vida, mas a família dessa crónica não, o que é um contraste entre a vida real e a ficção, e por isso a ironia é evidente.</p>

5. 1. 4. Ironia escondida

Exemplo	Comentário
<p>E ele contaria. Tudo, exatamente como acontecera. O macaco. O óleo. A aliança no asfalto. O chute involuntário. E a aliança voando para o bueiro e desaparecendo.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Que coisa – diria a mulher, calmamente. - Não é difícil de acreditar? - <u>Não. É perfeitamente possível.</u> - Pois é. Eu... - SEU CRETINO! - [...] - Chega em casa a esta hora e ainda tem cara-de-pau de inventar uma história em que só um imbecil acreditara (Veríssimo 2000, p. 16, 17). 	<p>Ele imagina a mulher a dizer de maneira irônica que isso é possível e ele achava que ela fosse sincera. Porém ela realmente pensou o contrário. Na frase “É perfeitamente possível.” a ironia é escondida e não se percebe imediatamente. Percebe-se depois, quando a mulher começa a gritar.</p>

5. 1. 5. Ironia estável

Exemplo	Comentário
<ul style="list-style-type: none"> - <u>Desculpe, deve ser a velhice, mas...</u> <p>Este também é um apelo à piedade. Significa “Não torture um pobre desmemoriado, diga logo quem você é!” (Veríssimo 2000, p. 4).</p>	<p>O significado real é disfarçado e por isso se trata de ironia estável.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Pensei que você não fosse me reconhecer... - <u>O que é isso?!</u> - Não, porque a gente às vezes se decepciona com as pessoas. - <u>E eu ia esquecer você? Logo você?</u> - As pessoas mudam. Sei lá. - <u>Que idéia!</u> (Veríssimo 2000, p. 5). 	<p>A ironia é representada através do tom. A figura principal não se lembra do visitante, mas finge lembrar-se. Por isso as frases sublinhadas devem ser pronunciadas num tom irônico e fingido, pois não são autênticas. O tipo de ironia usado aqui é a ironia estável porque o leitor deve primeiro notar a ironia.</p>

Cada uma dessas crônicas contém ironia e humor. Nalgumas partes a ironia é mais visível e noutras não se pode detetar imediatamente. Isso vai ser mostrado novamente no capítulo seguinte nas tabelas com a tradução croata.

5. 2. Tradução da ironia em *As mentiras que os homens contam*

Cada tradutor deve escolher as estratégias que acha que são boas para traduzir a ironia. Aqui vão ser usadas as estratégias de Marta Mateo. No seu trabalho *The translation of irony* ela propõe diferentes estratégias de tradução. Para descrever estas estratégias ela usa os termos “source text” e “target text”, em português “texto-fonte” (TF) e “texto-alvo” (TA). As estratégias são seguintes:

- 1) A ironia do TF transforma-se, através da tradução literal, na ironia do TA⁵ (Mateo 1995, p. 175)
- 2) A ironia do TF transforma-se, com “efeito equivalente”, na ironia do TA⁶ (Mateo 1995, p. 175)
- 3) A ironia do TF transforma-se na ironia do TA através de meios diferentes daqueles que são usados no TF⁷ (Mateo 1995, p. 175)
- 4) A ironia do TF é aprimorada com alguma palavra/expressão no TA⁸ (Mateo 1995, p. 175)
- 5) A alusão irónica do TF torna-se mais restrito e explícito no TA⁹ (Mateo 1995, p. 176)
- 6) A ironia do TF transforma-se no sarcasmo do TA¹⁰ (Mateo 1995, p. 176)
- 7) O significado escondido da ironia do TF aparece no TA¹¹ (Mateo 1995, p. 176)
- 8) A ambiguidade irónica do TF tem apenas um dos dois significados traduzido no TA¹² (Mateo 1995, p. 176)
- 9) A ironia do TF é substituída por um “sinónimo” no TA e não tem duas interpretações possíveis¹³ (Mateo 1995, p. 176)
- 10) A ironia do TF é explicada em nota de rodapé no TA¹⁴ (Mateo 1995, p. 176)
- 11) A ironia do TF tem tradução literal, mas não tem a ironia no TA¹⁵ (Mateo 1995, p. 177)

---

⁵ ST irony becomes TT irony with literal translation

⁶ ST irony becomes TT irony with „equivalent effect“ translation

⁷ ST irony becomes TT irony through means different from those used in ST

⁸ ST irony is enhanced in TT with some word/expression

⁹ ST ironic innuendo becomes more restricted and explicit in TT

¹⁰ ST irony becomes TT sarcasm

¹¹ The hidden meaning of ST irony comes to the surface in TT

¹² ST ironic ambiguity has only one of the two meanings translated in TT

¹³ ST irony replaced by a „synonym“ in TT with no two possible interpretations

¹⁴ ST irony explained in footnote in TT

¹⁵ ST irony has literal translation with no irony in TT

12) A ironia do TF é completamente eliminada no TA¹⁶ (Mateo 1995, p. 177)

13) A ironia inexistente do TF transforma-se em ironia no TA¹⁷ (Mateo 1995, p. 177)

Uma lista das estratégias usadas na tradução da ironia em *As mentiras que os homens contam* é apresentada abaixo. Cada estratégia tem tabelas com o texto-fonte na esquerda e o texto-alvo na direita, onde são mostradas as partes do texto que contêm a ironia.

5. 2. 1. A ironia do TF transforma-se, através da tradução literal, na ironia do TA

Português	Croata
- Não me diga. Você é o... o... “Não me diga”, no caso, quer dizer “Me diga, me diga”. (Veríssimo 2000, p. 4)	- Nemoj mi reći. Ti si ovaj... ovaj.. „Nemoj mi reći“, u ovom slučaju želiš reći „Reci mi, reci mi“.
- Desculpe, deve ser a velhice, mas... Este também é um apelo à piedade. Significa “Não torture um pobre desmemoriado, diga logo quem você é. (Veríssimo 2000, p. 4)	- Oprosti, možda je starost, ali ... To je također poziv na samilost. Znači „Nemoj mučiti zaboravljivog jadnika, odmah reci tko si!“.
Não podia ser sequestro. Ele era um insignificante. Não tinha dinheiro. Não tinha nada. Iam querer sua geladeira nova? (Veríssimo 2000, p. 7).	Nije mogla biti otmica. On je bio nitko i ništa. Nije imao novaca. Nije imao ništa. Jesu li željeli njegov novi hladnjak?
- A Margaret, que você levou pro quatro, trabalha para o Alcântara. Foi ela quem nos deu o local do seu encontro com o Frankel, hoje. - Foi a noite mais cara da sua vida, Falcão. - Espera um pouquinho. Meu nome não é Falcão. - Claro que não (Veríssimo 2000, p. 7).	- Margaret, koju si odveo u sobu, radi za Alcântaru. Ona nam je dala lokaciju za tvoj današnji sastanak s Frankelom. - Bila je to najskuplja noć tvog života, Sokole. - Čekajte malo. Moje ime nije Sokol. - Naravno da nije.
Quando chegaram à ponte, ninguém tomou a iniciativa de descer do carro. Ninguém falou. Pareciam constrangidos. Foi Antônio quem disse: - Vamos acabar logo com isso (Veríssimo 2000, p. 9).	Kad su došli do mosta nitko nije pokrenuo inicijativu izlaska iz auta. Nitko nije pričao. Činilo se da se ustručavaju. Antônio je bio taj koji je rekao: - Dakle, hajmo završiti s tim.
Esta é uma história exemplar, só não está muito claro qual é o exemplo. De qualquer jeito, mantenha-a longe das crianças (Veríssimo 2000, p. 16).	Ovo je uzorita priča, samo nije potpuno jasno što je uzor. Drži je na bilo koji način podalje od djece.

¹⁶ Ironic ST completely deleted in TT

¹⁷ No irony in ST becomes irony in TT

<p>- Que coisa – diria a mulher, calmamente. - Não é difícil de acreditar? - Não. É perfeitamente possível. (Veríssimo 2000, p. 16, 17).</p>	<p>- Ma da – rekla bi žena, mirno. - Nije teško povjerovati u to? - Ne. Savršeno je moguće.</p>
<p>- Carol, você parece ser uma boa moça. Eu sei que você gosta do Amleto... - Recém nos conhecemos. - Mas você simpatizou. Estou certo? Você não quer acreditar que ele seja um ladrão. Mas ele é, Carol. Enfrente a realidade. O Amleto pode ter muitas qualidades, sei lá. Há quanto tempos vocês saem juntos? - Esta é a primeira vez. (Veríssimo 2000, p. 22).</p>	<p>- Carol, činiš se kao dobra djevojka. Znam da voliš Amleta... - Nedavno smo se upoznali. - Ali sviđa ti se. Zar ne? Ne želiš vjerovati da je lopov. Ali on to jest, Carol. Suoči se s realnošću. Amleto može imati puno dobrih osobina, šta ja znam. Koliko puta ste se sreli? - Ovo je prvi put.</p>
<p>- [...] o sítio do Ferreirinha existe mesmo? - Nem o sítio, nem o Ferreirinha – disse o médico. (Veríssimo 2000, p. 38).</p>	<p>- [...] Ferreirinhino mjesto doista postoji? - Ni mjesto, ni Ferreirinha – rekao je liječnik.</p>
<p>Uma vez, parecia ter encontrado um inocente. - Eu sei de tudo. - Tudo o quê? - Você sabe. - Não sei. O que é que você sabe? - Não se faça de inocente. - Mas eu realmente não sei [...] Mas dali a pouco veio um telefonema. - Escute. Estive pensando melhor. Não espalha nada sobre aquilo (Veríssimo 2000, p. 47).</p>	<p>Jednom se činilo da je našao nevinog. - Sve znam. - Što sve? - Znaš. - Ne znam. Što znaš? - Nemoj se praviti nevin. - Ali ja stvarno ne znam. [...] Ali malo kasnije stigao je telefonski poziv. - Slušaj. Dobro sam razmislio. Nemoj razglasiti ništa o onome.</p>
<p>- Eu não aguento mais esta situação – disse Vera, na mesa. - Que situação, minha filha? - Essa felicidade de vocês! - Vocês deviam ter o cuidado de não fazer isso na nossa frente – disse Vítor. - Mas nós não fazemos nada! - Exatamente (Veríssimo 2000, p. 67).</p>	<p>- Ne mogu više trpjeti ovu situaciju – rekla je Vera, za stolom. - Koju situaciju, kćeri? - Ovu vašu sreću! - Trebali biste paziti da to ne radite pred nama. – rekao je Vítor. - Ali ništa ne radimo! - Točno.</p>

5. 2. 2. A ironia do TF é aprimorada com alguma palavra/expressão no TA

Português	Croata
<p>- Pensei que você não fosse me reconhecer... - O que é isso?! (Veríssimo 2000, p. 5).</p>	<p>- Mislio sam da me se nećeš sjetiti... - Pa kako ne bih?!</p>

<p>- Desculpe, Edgar. É que...</p> <p>- Não desculpo, não. Você tem razão. As pessoas mudam... (Edgar. Ele chamou você de Edgar. Você não se chama Edgar. Ele confundiu você com outro. Ele também não tem a mínima idéia de quem você é.) (Veríssimo 2000, p.6).</p>	<p>- Oprosti, Edgar. To je ...</p> <p>- Ne opraštam, ne. U pravu si. Ljudi se mijenjaju... (Edgar. Nazvao te Edgar. Ti se ne zoveš Edgar. Zamijenio te s nekim. On također nema blage veze tko si ti.)</p>
<p>- Mas olhem a minha identidade!</p> <p>- Você tem mil identidades. O Alcântara nos avisou: não deixem ele enrolar vocês. O Falcão é uma águia (Veríssimo 2000, p. 8).</p>	<p>- Ali pogledajte moj identitet!</p> <p>- Ti imaš milijun identiteta. Alcântara nas je upozorio: nemojte dopustiti da vas prevesla. Sokol je lisica.</p>
<p>- A senhora sabe que, até hoje, nenhum dos meus clientes pediu para ser apresentado ao Ferreirinha? Eu digo: “Acho que você já está pronto para o sítio”, “Amanhã vou apresenta-lo ao Ferreirinha.” Mas nenhum se acha em condições. Sempre querem treinar mais um pouco (Veríssimo 2000, p. 38).</p>	<p>- Gospodo, znate da do dana današnjeg nijedan od mojih pacijenata nije tražio da ga se predstavi Ferreirinhi? Ja kažem: „Mislim da ste već spremni za mjesto“, „Sutra ću Vas upoznati s Ferreririnhom“. Ali nijedan ne smatra da je u formi. Uvijek žele još malo trenirati.</p>

5. 2. 3. A alusão irônica do TF torna-se mais restrito e explícito no TA

Português	Croata
<p>Só uma palavra descrevia a vida de Antônio. Foi a palavra que ele usou quando viu o tamanho da fila do ônibus.</p> <p>- Que merda! (Veríssimo 2000, p. 7)</p>	<p>Samo je jedna riječ opisivala život Antônia. Bila je to riječ koju je iskoristio kad je vidio duljinu reda za autobus.</p> <p>- Sranje!</p>
<p>- Na verdade, brigas, mesmo nunca tivemos. Desentendimentos, como todo mundo. Mas sempre nos demos muito bem...</p> <p>- Coisa mais chata – disse Venancinho, o menor (Veríssimo 2000, p. 67).</p>	<p>- Zapravo, svađe čak i nikad nismo imali. Nesporazume da, poput svih na svijetu. Ali uvijek smo se dobro slagali.</p> <p>- Baš dosadno – rekao je Venancinho, najmlađi.</p>

5. 2. 4. A ironia do TF transforma-se, com “efeito equivalente”, na ironia do TA

Português	Croata
<p>- Mas olhem a minha identidade!</p> <p>- Você tem mil identidades. O Alcântara nos avisou: não deixem ele enrolar vocês. O Falcão é uma águia (Veríssimo 2000, p. 8).</p>	<p>- Ali pogledajte moj identitet!</p> <p>- Ti imaš milijun identiteta. Alcântara nas je upozorio: nemojte dopustiti da vas prevesla. Sokol je lisica.</p>

<p>- Não nos leve a mal... - O que é isso? – sorriu Antônio. – O que tem que ser, tem que ser. E não posso me queixar. Tive uma vida cheia (Veríssimo 2000, p. 9).</p>	<p>- Nemojte nam uzeti za zlo. - Pa kako? – smješkao se Antônio. – Što se mora, mora se. I ne mogu se žaliti. Imao sam ispunjen život.</p>
--	--

5. 2. 5. A ironia do TF é substituída por um “sinónimo” no TA e não tem duas interpretações possíveis

<p>- As pessoas mudam. Sei lá. - Que idéia! (Veríssimo 2000, p. 5).</p>	<p>- Ljudi se mijenjaju. Šta ja znam. - Kakva pomisao!</p>
---	--

6. Conclusão

A ironia pode ser encontrada em diferentes domínios da vida. E a literatura é um desses domínios mais populares. Luís Fernando Veríssimo é o autor que frequentemente usa a ironia nas suas obras. Portanto, foram traduzidas e analisadas algumas crónicas dele neste trabalho.

Nas obras literárias a ironia pode ser fonte de humor. E para entender o humor, deve ser detetada e percebida a ironia. Existem vários tipos da ironia que foram analisados nas crónicas da coletânea *As mentiras que os homens contam: Grande Edgar, O Falcão, A aliança, Clic, A mentira, O sítio do Ferreirinha, Brincadeira e Lar desfeito*. Nessas crónicas foram encontrados seis tipos da ironia. Mas a mais representada é a ironia evidente. A ironia situacional é igualmente encontrada em todas crónicas, talvez porque todas as crónicas tenham um fim não esperado. Em muitos casos há ironia verbal, mas ela não existe em todas as crónicas. Os tipos de ironia mais raros são a ironia escondida e a ironia estável. O último tipo de ironia que não se pode encontrar diretamente, mas existe no sentido global das crónicas, é a ironia auto-despreciativa, porque todas as crónicas representam dalguma forma a opinião do autor.

Para a tradução da ironia usaram-se estratégias diferentes. Estas estratégias permitem tornar a ironia do texto-fonte na ironia do texto-alvo. A estratégia mais usada, e que foi usada em todas as crónicas, é a tradução literal da ironia. As outras duas estratégias usadas frequentemente são: A ironia do TF aprimorada com alguma palavra/expressão no TA e a alusão irónica do TF mais restrita e explícita no TA. A tradução com efeito equivalente foi usada raramente, tal como a tradução através de sinónimo. Nas crónicas de Luís Fernando Veríssimo a ironia existe no contexto das crónicas, por isso estas estratégias da tradução não podem ser mostradas de modo próprio na tradução.

Para concluir pode ser dito que Luís Fernando Veríssimo é um dos grandes cronistas, mas também um dos maiores ironistas brasileiros. As suas crónicas estão repletas de humor e ironia que o leitor pode interpretar como quer. Vale a pena traduzir e ler as crónicas dele, porque são divertidos, interessantes e cada crónica possui a sua moral.

Bibliografia

- Argão, H. O. F. (2013). Ironia e literatura: Interseções. *Anais do SILEL*. Uberlândia: EDUFU. v. 3, n. 1, p. 1-14
- Babii, O. (2015). Variables as contextual constraints in translating irony. *Linguaculture*. Alexandru Ioan Cuza University of Iași. v. 2015., n. 1, p. 98-123
- Duarte, L. M. P. (1991). Ironia, revolução e literatura. *Revista ensaios de semiótica – cadernos de teoria da literatura*. Belo Horizonte. v. 1, n. 22-24, p. 92-113
- Duarte, S. M. S. (2007). *A percepção da ironia nas crônicas de Luís Fernando Veríssimo*. Centro de ensino superior de Juiz de Fora.
- Hartung, M. (2002). *Ironie in der Alltagssprache. Eine gesprächsanalytische Untersuchung*. Radolfzell: Verlag für Gesprächsforschung.
- Mateo, M. (1995). Translation of irony. *Meta*. Montreal. v. 40, n.1, p. 171–178.
- Oesterreich, P. L. (2006). Irony. Em: Sloane, T. O. *Encyclopedia of Rhetoric*. Oxford: Oxford University press. p. 421-423
- Stojanović, D. (1984). *Ironija i značenje*. Beograd: Novi dani
- Tuzino, Y. M. M. (2009). *Crônica: uma Intersecção entre o Jornalismo e Literatura*. Universidade Estadual de Ponta Grossa

Hiperligações

- Azaredo, M. (2012). *"Já escrevi muita porcaria", diz Luis Fernando Verissimo*. Terra.
<https://www.terra.com.br/diversao/arte-e-cultura/ja-escrevi-muita-porcaria-diz-luis-fernando-verissimo,89be421a2df4a310VgnCLD200000bbcceb0aRCRD.html> (22 de julho de 2019)
- Cambráia, B. (2017). *Crônica oscila entre a força dos grandes nomes e carência de prestígio do gênero*. iG São Paulo
<https://gente.ig.com.br/cultura/2017-07-10/cronica-no-brasil.html> (24 de agosto de 2019)
- Cossari, P. H. (2004). *O Cotidiano Representado na Crônica Journalista*. Anais do 6º Encontro Celsul - Círculo de Estudos Lingüísticos do Sul
http://www.leffa.pro.br/tela4/Textos/Textos/Anais/CELSUL_VI/Individuais/O%20COTIDIA%20REPRESENTADO%20NA%20CR%20C3%94NICA%20JORNAL%20C3%8DSTICA.pdf (24 de julho de 2019)

de Santana, D. B. (2006). *Ironia: o tempero da crônica (estudo de textos cronísticos de Luís Fernando Veríssimo)*. São Paulo: Pontifícia Universidade Católica de São Paulo
<file:///C:/Users/Anamarija/Desktop/Diplomski%20port/LCL%20-%20Debora%20Betania%20de%20Santana.pdf> (23 de agosto de 2019)

Entrevista: Luis Fernando Verissimo (2017, 13 de novembro). Contato Vip.
<https://www.contatovip.com.br/norte/entrevista-luis-fernando-verissimo/> (22 de julho de 2019)

Frazão, Dilva (2019). *Luis Fernando Verissimo. Escritor brasileiro*. ebiografia.
https://www.ebiografia.com/luis_fernando_verissimo/ (22 de julho de 2019)

Infopédia
<https://www.infopedia.pt/> (22 de agosto de 2019)

Nogueira, A. Jr. (2019). *Luis Fernando Verissimo*. Releituras.
http://www.releituras.com/lfverissimo_bio.asp (22 de julho de 2019)

Sharp, V. (2016). *Douglas Muecke*. The University of Adelaide
<https://www.adelaide.edu.au/library/special/mss/muecke/> (22 de agosto de 2019)

Veríssimo, L. F. (1994). *A crônica e o ovo*. Em: O nariz e outras crônicas. São Paulo: Editora Ática.
http://www.seguinte.inf.br/mobile/noticias/3--neuronio/1882_A-cronica-e-o-ovo-%7C-Luis-Fernando-Verissimo (25 de julho de 2019)

Veríssimo, L. F. (2000). *As Mentiras que os Homens Contam*. Rio de Janeiro: Objetiva
<http://files.santodiasdasilva.webnode.com/200000491-d43cad5392/As%20Mentiras%20Que%20Os%20Homens%20Contam%20-%20Luis%20Fernando%20Verissimo.pdf> (10 de maio de 2019)

Resumo

O trabalho começa com a tradução das oito crónicas da coletânea das crónicas *As mentiras que os homens contam* de Luís Fernando Veríssimo. As crónicas traduzidas são: *Grande Edgar*, *O Falcão*, *A aliança*, *Clic*, *A mentira*, *O sítio do Ferreirinha*, *Brincadeira* e *Lar desfeito*. Na parte teórica, em primeiro lugar é descrita a vida e obra de Veríssimo. Ele é mais conhecido por ser jornalista e escritor brasileiro. O seu pai foi o escritor Érico Veríssimo que influenciou muito a sua vida. Ele começou a escrever com quase trinta anos, mas além disso ele é hoje um dos mais populares cronistas.

Em seguida é apresentada uma breve explicação da crónica. A crónica costumava ser um texto histórico iniciado no Brasil pela carta de Pero Vaz de Caminha. Hoje a crónica usa-se no contexto jornalístico. Todavia, não tem no Brasil o mesmo significado de alguns outros países, pois aí ela é usada para divertimento, enquanto em outros países descreve acontecimentos tristes. Assim, no Brasil cronista escreve sobre a vida quotidiana de uma maneira humorística. Veríssimo escreveu a crónica *A crónica e o ovo* na qual ele mostra que um cronista pode fazer com a sua crónica aquilo que quer, e pode mesmo escrever sobre qualquer assunto.

Analisa-se depois a coletânea das crónicas *As mentiras que os homens contam* que foi publicada no ano de 2000 e contém 41 crónicas humorísticas e irónicas.

Posteriormente é explicada a ironia. Primeiro é dado um breve resumo da história da ironia, dos inícios na Grécia antiga com o Aristófanes até ao período romano com o Cícero. Hoje a ironia usa-se em partes diferentes da vida. O uso comum pode encontrar-se em obras literárias. Muecke distingue quatro áreas grandes nas quais se podem encontrar os tipos da ironia. Esses tipos usavam-se para analisar a ironia nas crónicas selecionadas.

No fim analisavam-se as estratégias usadas para traduzir a ironia para a língua croata.

Palavras-chave: Luís Fernando Veríssimo, *As mentiras que os homens contam*, ironia, crónica, classificação dos tipos de ironia, estratégias de tradução

Sažetak

Rad započinje prijevodom osam kronika iz zbirke kronika *As mentiras que os homens contam* Luísa Fernanda Veríssima. Prevedene kronike su: : *Grande Edgar, O Falcão, A aliança, Clic, A mentira, O sítio do Ferreirinha, Brincadeira* i *Lar desfeito*. Teorijski dio započinje kratkim pregledom života i djela poznatog brazilskog pisca i novinara Veríssima na kojeg je uvelike utjecao njegov otac, također poznati pisac Érico Veríssimo. Spisateljskim radom se počeo baviti sa skoro navršenih trideset godina, no unatoč tome danas slovi kao jedan od najpoznatijih pisaca kronika.

Nadalje, ukratko je objašnjen teorijski i historijski razvoj kronika. Najprije su se odnosile na povijesne tekstove, a prvi primjerak u Brazilu bilo je pismo napisano od strane Pera Vaz de Caminhe upućeno kralju don Manuelu. U današnje vrijeme se koristi u novinarstvu, no u Brazilu nema isto značenje kao u nekim drugim zemljama. U Brazilu je glavna svrha kronike zabava, dok u nekim drugim zemljama izvještava o nesrećama, krađama, zločinima.

Potom je dan pregled ironije. Ukratko je opisana povijest ironije koja svoje korijene vuče još iz antičke Grčke započevši s Aristofanovim komedijama. Kasnije se koristila u rimskom periodu, a danas je možemo pronaći u različitim područjima života. Učestalo je zastupljena i u književnim djelima. Muecke razlikuje nekoliko polja koja sadržavaju različite vrste ironije korištene u analizi ironije u gore navedenim kronikama.

Na posljatku se analiziraju strategije prevođenja ironije korištene u prijevodu.

Ključne riječi: Luís Fernando Veríssimo, *As mentiras que os homens contam*, ironija, kronika, podjela vrsta ironije, strategije prevođenja